

Uudistettu versio marraskuu 2009

Lapsella on oikeus tietää

SANOMALEHTI JA YK:N LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUS

Sanomalehti opetuksessa -tehtävävihjeitä peruskouluun ja lukioon

Sanomalehti auttaa ymmärtämään sopimustekstiä

YK:n Lapsen oikeuksien sopimus on solmittu vuonna 1989 pitkän työskentelyn tuloksena. Pohjoismaat olivat hyvin aktiivisia sopimuksen aikaansaamisessa. Kyseessä on kansainvälinen sopimus, jonka useat maat ovat allekirjoittaneet. Suomen valtio ratifioi sopimuksen vuonna 1991. Ratifiointi tarkoittaa sitä, että mm. kaikessa lainsäädännössä tulee ottaa huomioon sopimuksen sisältö.

Sopimus määrittelee, mitkä oikeudet jokaisen maan on varmistettava 0-18-vuotiaille lapsilleen ja nuorilleen. Se sisältää 54 artiklaa, joista 42 käsittelee suoraan lasten asemaa yhteiskunnassa. Muut kaksitoista kertovat siitä, miten sopimusta toteutetaan ja mitä tehtäviä kuuluu sopimuksen ratifioineille valtioille.

Koska sopimus on laadittu ratifioineita valtioita sitovaksi, sen kieli muistuttaa lakitekstiä. Joskus saattaa olla vaikea ymmärtää, mitä jokin artikla todella tarkoittaa käytännössä.

[Lapsen oikeuksien sopimus on verkossa :](http://www.unicef.fi/Lapsen_oikeuksien_sopimus_koko)
www.unicef.fi/Lapsen_oikeuksien_sopimus_koko

Se on myös kaikissa kuntien kirjastoissa (Ulkoasianministeriön julkaisuja 1/94) ja lisäksi sen voi tilata Ulkoasiainministeriöstä.

Tässä opettajamateriaalissa on muutamia esimerkkejä siitä, miten lapsen oikeuksia voidaan käsitellä koulussa sanomalehtien avulla. Sanomalehdessä on päivittäin erilaista aineistoa, joka peilaa nuorten kohtaamia tilanteita tai liittyy nuorten elämänmenoon Suomessa ja maailmalla.

Aineistossa esitellään esimerkin omaisesti lapsen oikeuksien sopimuksesta neljä artiklaa ja niiden käsittelyyn liittyviä tehtäviä tai työskentelytapoja.

Yksi tapa tehdä sopimuksesta helpommin ymmärrettävä on lähteä liikkeelle artikloista:

Valitkaa tärkeiltä ja mielenkiintoisilta tuntuvat artikkelit. Lukekaa sen jälkeen päivän lehtiä ja katsokaa, missä määrin niissä on kyseiseen artiklaan liittyviä uutisia, artikkeleita, kuvia, ilmoituksia jne.

Toinen tapa yrittää käytännössä ymmärtää lapsen oikeuksien sopimuksen sisältöä on lähteä liikkeelle lehdestä:

Etsikää päivän lehdestä jotakin kiinnostavaa ja ajankohtaista. Lukekaa sen jälkeen sopimus. Onko siellä jokin artikla, jota voisi soveltaa juuri tähän aiheeseen?

Lehtiartikkeli herättää ajatuksia, uteliaisuutta ja kysymyksiä. Työskentely sanomalehden parissa antaa aihetta mielenkiintoisiin, kantaa ottaviin keskusteluihin.

Sanomalehden lukeminen voi olla myös jatkotyöskentelyn pohjana: oppilaat voivat kirjoittaa omia artikkeleita tai mielipidekirjoituksia, koota seinälehtiä, dramatisoida tai tehdä video- ja radionauhoituksia.

Miten nuoret voivat ilmaista mielipiteensä?

Tutkikaa sanomalehtien mielipidepalstoja ja verkkolehden keskustelupalstoja. Miten näissä kirjoituksissa otetaan kantaa

nuorten asioihin? Millaisia asioita kirjoitukset koskevat? Keiden kirjoituksia julkaistaan? Onko joukossa nuorten kirjoituksia? Kirjoittakaa mielipideteksti lasten oikeuksista ja lähettäkää sen paikalliseen sanomalehteen tai avatkaa aiheesta verkkokeskustelu.

Minkälaisia lapset ja nuoret näyttävät olevan sanomalehdissä?

" 1. Lapsella on oikeus ilmaista vapaasti mielipiteensä. Tämä oikeus sisältää vapauden hakea, vastaanottaa ja levittää kaikenlaisia tietoja ja ajatuksia yli rajojen suullisessa, kirjallisessa, painetussa, taiteen tai missä tahansa muussa lapsen valitsemassa muodossa.

2. Tämän oikeuden käytölle voidaan asettaa tiettyjä rajoituksia, mutta vain sellaisia, joista säädetään laissa ja jotka ovat välttämättömiä:

a) muiden oikeuksien tai maineen kunnioittamiseksi; tai

b) kansallisen turvallisuuden, yleisen järjestyksen (ordre public) , tai väestön terveyden tai moraalin suojelemiseksi"

(artikla 13)

"Sopimusvaltiot tunnustavat joukkotiedotusvälineiden tärkeän tehtävän ja takaavat, että lapsi saa tietoa monenlaisista kansallisista ja kansainvälisistä lähteistä..."

(artikla 17)

*** Mitä nuorista kirjoitetaan?**

Minkälaista kuvaa lapsista ja nuorista sanomalehdet meille välittävät?

Esitetäänkö lapset ongelmana ja vaivana vai tuntuvatko lapset tärkeiltä ja mahdollisilta voimavaroilta?

Onko sanomalehdillä tapana nähdä toivottomuutta kaukana muualla ja unohtaa omat olosuhteemme?

Lukekaa sanomalehteä, tai mieluummin muutamia erilaisia sanomalehtiä, sopimanne ajanjakson aikana sisällön kartoittamiseksi. Käyttäkää tekstin avaamisen menetelmiä.

Järjestäkää tuloksen pohjalta keskustelu luokassa tai muiden luokkien kanssa. Kutsukaa toimittaja mukaan keskustelutilaisuuteenne.

*** Aloittakaa kuvasta**

Kuinka monta kuvaa on lapsista ja nuorista ja kuinka monta aikuisista? Kuinka paljon nuorten kuville on annettu palstatilaa? Millä sivuilla ja missä osastossa kuvat ovat? Onko etusivuilla kuvia, joissa on nuoria ihmisiä?

Esittävätkö kuvat lapsia yksilöinä vai anonyyminä ryhmänä? Sisältääkö kuvateksti nimitietoja? Onko enemmän tyttöjen vai poikien kuvia? Ovatko poikia ja tyttöjä esittävät kuvat erilaisia?

Mikä merkitys kuvalla on? Onko sillä suoraa yhteyttä tekstiin? Onko se vain katseenvangitsijana vai onko sillä omaa sanomaa? Mitä tietoa kuva välittää? Herättääkö se myönteisiä vai kielteisiä tunteita?

*** Tutkikaa lehtijuttuja**

Kuinka monessa uutisessa, artikkelissa tai muussa lehtijutussa käsitellään nuoria ja lapsia?

Millaista tietoa niissä on? Kirjoitetaanko lapsista ja nuorista vai kirjoitetaanko heille? Saavatko he tilaisuuden ilmaista mielipiteensä?

Millaisina nuoret esitetään teksteissä ja kuvissa? Ovatko he uhreja, aikuisten jatkeita, vai kuvataanko heitä toimimassa eri aloilla aktiivisesti ja itsenäisesti; ovatko he koko nuorten ryhmän edustajia vai erillisiä yksilöitä?

*** Analysoikaa ilmoituksia**

Ilmoituksen tehoa voidaan lisätä erilaisin keinoin. Muun muassa lasten ja eläinten on todettu herättävän myönteisiä mielleyhtymiä ja vetoavan lukijaan.

Tutkikaa, millaisia ja kenelle tarkoitettuja tuotteita mainostetaan lasten avulla?

Millaisia keinoja käytetään lapsille ja nuorille suunnatuissa mainoksissa? Millaisiin tarpeisiin niissä vedotaan?

*** Tehkää koosteita**

Kerätkää lehdistä erilaista lapsia ja nuoria käsittelevää aineistoa.

Esittäkää niiden sisältämät tiedot esimerkiksi tilastollisesti, tai tehkää siitä lehden etusivu, mihin valitsette tärkeimmät uutisenne. Keskustelkaa tuloksesta. Onko viestimien tarjoama "kuva" lapsista ja nuorista totta? Miten tämä "kuva" vaikuttaa meihin? Haluaisitteko muuttaa kuvaa jotenkin? Mitä haluaisitte muuttaa? Miksi? Olisiko lasten ja nuorten julkista kuvaa mahdollista muuttaa?

Me ja he

Kehitysmaiden lapsia kuvaillaan usein nälänhädän ja kurjuuden keskellä. Myös Suomessa olevien pakolaisten olosuhteista kuvataan usein ongelmia: kustannuksia, yksinäisyyttä, pelkoa ja odotusta.

Miten paljon sanomalehdistä saa tietoa muista maista? Minkä tyyppistä tietoa saadaan? Käsitelläänkö lasten ja nuorten tilannetta?

Tutkikaa sanomalehtiä, kerätkää aineistoa erilaisissa oloissa elävistä lapsista ja nuorista. Ryhmitelkää aineistoa sen mukaan, millaisen kuvan ne antavat lasten elämästä eri maissa.

Hakekaa tai tehkää itse lehdistä keräämäänne materiaaliin rinnastettavaksi "vastakuvia" tämän maailman lapsista, nuorista ja heidän kotimaistaan.

*** Tekstejä nuorille**

Etsikää lehdistä aineistoa, joka on suoraan tarkoitettu lapsille ja nuorille.

Eroaako kirjoitustyyli ja esitystapa lehden muista sivuista? Miten?

Kuka kirjoittaa? Toimittajat vai nuoret itse? Ilmeneekö kirjoittajien ikä ja sukupuoli?

Mistä aiheista nuoret itse kirjoittavat, mistä toimittajat?

Tehkää omia nuorten sivuja!

*** Toinen kuva internetissä?**

Analysoikaa sanomalehtien verkkolehtiä. Antavatko ne eri kuvan nuorista ihmisistä kuin samojen lehtien printtiversiot? Vertailkaa näitä televisioon ja keskustelkaa samankaltaisuuksista ja eroista.

Tutkikaa lehtien ja verkon tarjontaa viikon ajan:

- Kuinka moni uutinen käsittelee lapsia ja nuoria?
- Kuvailtaanko nuoria aikuisten tai nuorten näkökulmasta?

Mistä seikoista näkökulman voi päätellä?

- Saavatko lapset ja nuoret puheenvuoron vai puhuvatko päättäjät, poliitikot ja muut aikuiset?

- Minkälaisia kuvia uutisten kuvituksena on?

- Esitetäänkö nuoret nimettöminä ryhminä vai omilla nimillään?

- Esitelläänkö heidät etu- ja sukunimillä?

- Minkälaisia kuvia näytetään muiden maiden lapsista?

Eroavatko nämä kuvat niistä, joita näytetään suomalaisista lapsista?

Kuka välittää?

"Sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden hänen ruumiillisen, henkisen, hengellisen, moraalisten ja sosiaalisen kehityksensä kannalta riittävään elintasoon."

(artikla 27:1)

Tutkikaa päättäjien ja toimittajien mielenkiintoa lapsia ja lasten etuja koskeviin asioihin.

Seuratkaa paikkakunnan sanomalehdestä kunnallispoliittisia päätöksiä. Tutkikaa eri alueita: koulu, päivähoito, kulttuuri, vapaa-ajantoiminta, nuorisotyö, terveydenhuolto jne.

Koskettavatko taloudelliset leikkaukset lapsia ja nuoria? Miten?

Kirjoittaako lehti tarpeeksi siitä, miten erilaiset päätökset vaikuttavat lasten elämään? Kerätkää lehtiaineistoa tietyltä ajanjaksolta. Ryhmitelkää se aihepiireittäin ja tutkikaa, mitä asioita on käsitelty eniten. Miettikää, mitä aihepiirejä ei ole käsitelty lainkaan. Mistä arvelette sen johtuvan?

Onko lehtijutut kirjoitettu siten, että lasten ja nuorten on helppo ymmärtää niitä? Mitä vaikeatajuista niissä on? Tutkikaa, millä keinoilla asioita on pyritty havainnollistamaan?

Kerätkää esimerkkejä kiinnostavista ja tylsistä jutuista. Tutkikaa, mitä keinoja toimittajat ovat käyttäneet kiinnostuksen herättämiseksi.

Minkälaisissa teksteissä lapsia koskevia asioita käsitellään? Pääkirjoituksissa, kolumneissa, lukijakirjeissä, uutisissa, artikkeleissa?

Onko kyseessä pelkkä toteava uutisteksti vai otetaanko asiaan kantaa, kyseenalaistetaanko se, ihmetelläänkö sitä?

Tuleeko niiden ääni kuulluksi, joita asia koskee?

Mikä osuus kokonaiskuvan luomisessa on kuvalla ja kuvatekstillä?

Onko lehdissä kerrottu Lapsen oikeuksien sopimuksesta?

*** Jatkotyöskentelyä**

Ottakaa yhteyttä erilaisiin päätöksentekijöihin, esimerkiksi kunnan viranhaltijoihin tai kotikuntanne lautakuntien puheenjohtajiin tai jäseniin.

Pyytäkää saada tietoa esimerkiksi seuraavista asioista:

- Mitä mahdollisuuksia kunnan tulo- ja menoarvio antaa esimerkiksi koulun, vapaa-ajantoiminnan tai nuorisotyön kehittämiseen?

- Kuinka tehdyt tai tehtävät päätökset vaikuttavat eri toimintamuotoihin?

- Mitä tietoja päätöksentekijöillä on lapsen oikeuksien sopimuksesta?

Ottakaa selvää, minkälaisin perustein talouteen liittyviä päätöksiä ja mm. erilaisten toimintojen leikkauksia on tehty.

Esitelkää päättäjien mielipiteitä ja päätösten perusteluita. Kirjoittakaa sanomalehden mielipidepalstalle asiasta, joka lasten oikeuksien näkökulmasta koskettaa tai suututtaa teitä.

Haastatelkaa toimittajia:

- Missä määrin on viestimien tehtävä valvoa lasten ja nuorten etuja? Mitä mahdollisuuksia siihen on?

- Mitä toimittajat tietävät lapsen oikeuksien sopimuksesta?

Oikeuksia ilman eroja

"Sopimusvaltiot kunnioittavat ja takaavat tässä yleissopimuksessa tunnustetut oikeudet kaikille niiden lainkäyttövallan alaisille lapsille ilman minkäänlaista lapsen, hänen vanhempiansa tai muun laillisen huoltajansa rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskuntoon, poliittisiin tai

muihin mielipiteisiin, kansalliseen, etniseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, vammaisuuteen, syntyperään tai muuhun seikkaan perustuvaa erottelua."

(artikla 2:1)

*** Kerätkää, lukekaa ja keskustelkaa ryhmissä**

Mitä tarvitsemme, jotta tuntisimme olomme turvalliseksi?

Listatkaa viisi mielestänne tärkeintä tarvetta.

Etsikää sanomalehdistä lapsia ja nuoria käsitteleviä juttuja. Keskustelkaa niiden pohjalta siitä, ovatko kaikki lapset ja nuoret samassa asemassa. Onko eroja siinä, miten heidän oikeuksiaan valvotaan?

*** Lapsella on oikeus yksityisyyteen**

Hänen kunniaansa ja mainettaan ei saa halventaa.

Pohtikaa, miten oikeus yksityisyyteen toteutuu verkossa. Entä verkkolehdistä?

Pohtikaa, missä menee yksityisyyden ja julkisuuden raja. Mitkä asiat kuuluvat yksityisyyden piiriin ja mitkä ovat julkisia? Etsikää uutisista esimerkkejä verkkolehdistä ja printtilehdistä.

*** Lapsella on oikeus oikeaan tietoon**

Pohtikaa uutisten lähdekritiikkiä painetuissa sanomalehdistä ja verkkolehdistä. Käykö selville, mistä uutinen on peräisin. Käykö uutisessa ilmi, keneltä tiedot on saatu? Kuka uutisissa puhuu? Mistä voitte varmistua, että tieto on peräisin luotettavalta lähteeltä?

*** Kirjoitustehtävä**

Valitse yksi lehtiartikkeli ja kirjoita, miksi et haluaisi tai haluaisit olla se henkilö, josta kirjoitetaan.

* **Kootkaa näyttely**

Kerätkää luokassa tietyn ajanjakson aikana uutisia, artikkeleita ja muita lehtitekstejä ja kuvia, jotka kertovat nuorten ihmisten asemasta, vaikeuksista ja ongelmista. Kootkaa aineisto näyttelyksi, jossa otsikot ja kuvat kertovat yksittäisistä tapauksista tai tapahtumaketjusta, joka koskettaa teitä. Antakaa muiden luokkien ottaa osaa näyttelyyn ja keskustelkaa yhdessä esiin nousseista kysymyksistä:

- Mikä teitä eniten kuohuttaa?
- Tunnistatteko ongelmat?
- Onko ongelmia omalla paikkakunnallanne tai omassa koulussanne?
- Mitä voisitte tehdä?
- Miten kannattaisi toimia?